

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

17.zk 2023 • 5€

AUZO IKASTOLAK DURANGALDEAN

🗨️ Iñaki Goigana Mendiguren | 📷 Txelu Angoitia / Artxiboak

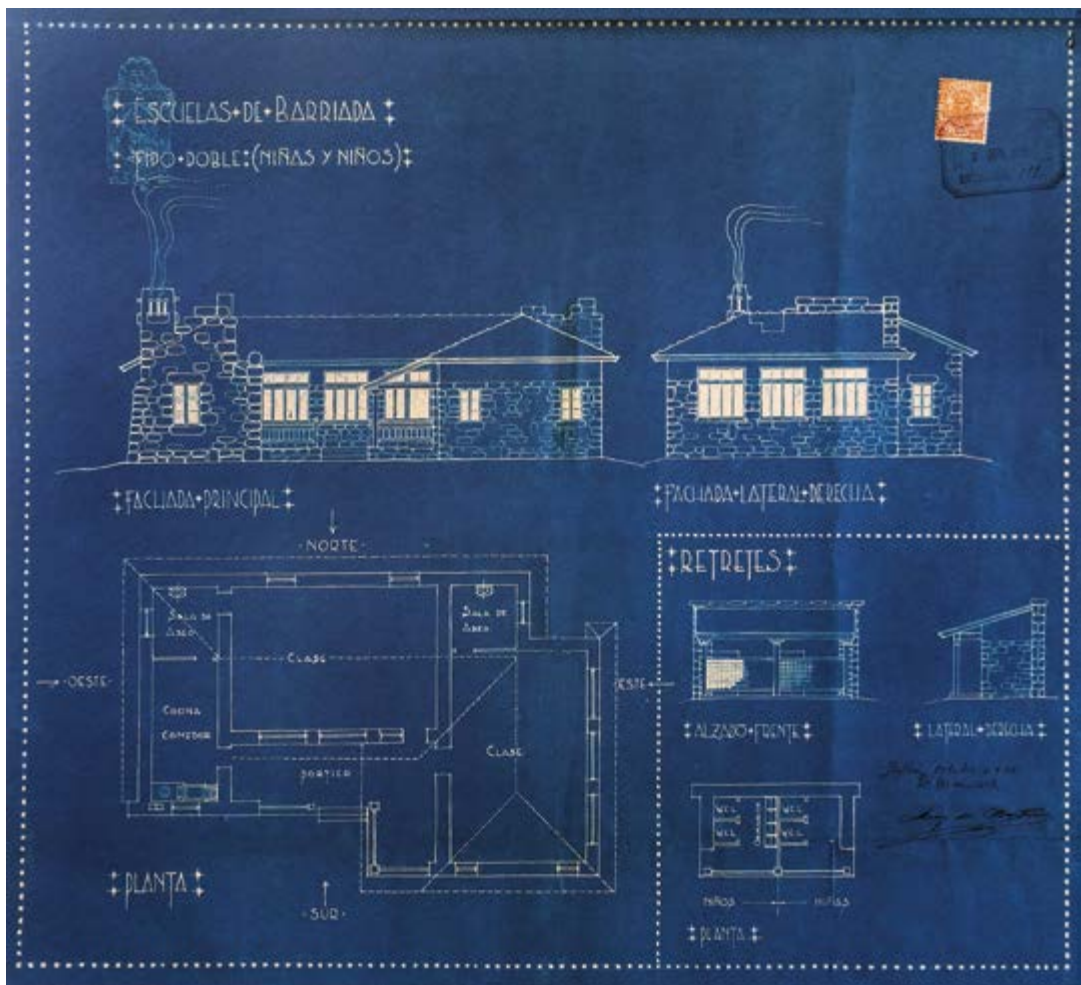
XIX. mendean analfabetismo tasa altua zen. Hezkuntza aberatsentzat eta herri handietan bizi zirenentzat zegoen bermatuta, eta horietan ere ez guztientzat. Bizkaia ez zen Estatuan atzeren zebilena. Hala ere 1920an bertako biztanleen % 40 pasatxok ez zekien idazten ez irakurtzen.

Ordurako, baina, gauzak aldatzen hasita zeuden. Industria eta merkataritzak indar handia hartu zuten Ezkerralde eta Meatzealdeko burdinaren ustiaketa eta garraioarekin. Honek guztiak aldaketa sakonak ekarri zituen Euskal Herriko gizartera eta, bereziki, Bizkaikora. Garapen ekonomikoaren ondorioetarikoa izan zen bertoko elitea sortu zela eta elite honetako hainbat kidek bertoko arazoak izan zituela hausnartzeko gai. Kezkon artean hezkuntzarena hasiera hasieratik egon zen mahai gainean. 1917an izan zen abertzaletasunak benetako boterea lehe-

nengoz lortu zuen urtea ere. Izan ere, Bizkaiko Al-
dundiko karguak berritzeko hauteskundeetan EAJK gehiengo osoa eskuratu zuen. Urte biz iraun zuen jeltzaleen agintaldiak Bilboko Kale Nagusiko jauregian, baina nahikoak idatzi honetan guri dagokigun arloan, hezkuntzan, arrastoa uzteko.

1917tik 1919ra bitartean, Ramon Sotak gidatuta, Diputazioak ordura arte euskal abertzaletasunak hausnartutako eta pentsatutako ideiei ekin zien horiek gauzatzeko asmoz.

Diego de Basterraren proiektua auzo eskolak eraikitzeko, 1921. BFAH-AHFB. Administrazio atala. Instrukzio publikoa.

1917ko abuztuaren 31n Diputazio berriak batzordea osatu zuen Bizkaiko lehen hezkuntzaren erabateko berrantolaketa aztertzeko. Batzordearen lana ahalik eta zehatzena izan zedin, Diputazioak udalei ere eskatu zien emateko herri bakoitzak zenbat diru inbertitzen zuten eskoletan eta zenbat eskola zeuden udalerrri bakoitzean.

lkerketaren emaitzak argi utzi zituen Bizkaiko lehen hezkuntzaren hutsuneak. Herrietatik Diputaziora bidali ziren txosten gehienetan esaten zen gainera eskolak egoera txarrean zeudela, besteak beste, euskaraz irakastearen, maisu-maistra euskaldunen eta euskal testu-liburu premia zegoela. Panorama horren aurrean, urte hartan bertan, abenduaren 5ean, eratu zuten Aldundiak Instrukzio Publikorako Batzordea eta hurrengo martxoaren 21ean Batzordearen betekizunak ezarri. Eginbehar nagusia: lehen hezkuntzaren antolaketa aztertu eta Diputazioaren menpeko eskolen premiak asetzea.

Batzordeak 1918 eta 1919 bitartean lan handia egin zuen eta, sare propio, autonomo eta euskalduna sortzeko oinarriak jarri zituen Ramon Sotak zuzentzen zuten Bizkaiko Aldundiak.

Sarearen eratze ofizialaren data 1919ko abenduaren 9an jar daiteke, orduan onartu baitzuen Diputazioak hura arautzen zuten mozioa hain zuzen ere, Juan Gallano diputatuak aurkeztu zuena. Aste batzuk geroago, 1920ko hasieran, ponentzia bat eratu zen. Bertan, besteak beste, Gallano berak, Luis Eleizalde eta Eduardo Landeta jeltzaleak parte hartu zuten.

 Zaldibarreko eskola.

Ensayo de la vida en los campos de la zona

El 10 de mayo de 1929, varios vecinos y niños de esta escuela

Ensayo de la vida en los campos de la zona

na eta san Faustoko ausolegiak ikusirik preminast...

da ora mi noviciemus vnu cu ar

1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020

na eta bivi bivi kua dala 3 kastola bat edo bi eguit

Azken biak aurreko urtebiko jeltzaleen agintaldian, Aldundian, lehen hezkuntzaren alde behar handia egindakoak ziren.

Urtebete geroago, 1921eko urtarrilean zabalik zeuden jada Albiz eta Belendizko auzo ikastolak. 1925erako 77 ziren funtzionatzen zihardutenak eta 1929rako 100. Gerra hasi orduan 128 auzo eskola ziren zabaldutakoak, nahiz eta ordurako zazpi itxita zeuden. Guztira, 5.000 neska-mutil ziren 120 auzo ikastolotan ikasten zihardutenak.

Aldundiaren bultzada ezinbestekoa izan zen eskolok eraikitzerakoan, baina ezin dira ahaztu auzokoen borondatea eta lana, ezta udalen ahalegina ere. Diputazioa irakaskuntzarako egokiak ziren eskolak sortzeaz gain, ikastetxe ederrak egiten saiatu zen. Gurasoek eta umek jakin behar zuten eskolara joatea ez zela edozer gauza, kontu garrantzitsua baino,

eta inportantzia horretaz eraikinaren itxuratik bertatik hasita jabetu behar zuten denek.

Gerra denboran hainbat herri eta auzo gerra eremuan geratu zirenez, kasurako Durangaldeko zenbait auzo ikastola, edo ez zen eskola jarduerarik izan, edo nekez emandako klaseak izan ziren. Bestalde, guldaldian, auzo eskola batzuk errefuxiatuen babesleku edo munizio biltegi modura ere erabili ziren. Ordurako euskara gutxituta bazegoen ere, oraindino maila apalagora ekarri zuten frankistek eskola nazionalen ezarpenarekin. Hala eta guzti ere, eskolok hor jarraitu zuten, zerbitzua ematen hainbat auzotan.

Demografiaren hazkundera eta automobilaren erabilera handitzeak auzo eskolen gainbehera ekarri zuen. 1970eko hamarkadaren amaierarako, 120tik gora izateraino heldu zen eskola kopurua, 20 ingurura murriztuta zegoen, eta gelditzen ziren bakanak

 Oromiñoko eskola.

gurasoen ekimenari esker zirauten zabalik. Hauen artean zeuden Orozketa, Orobio, Mendiola eta Amezketako auzo ikastolak.

Diktadura osteko urteetan, autonomiaren lehen denboretan, Eusko Jaurlaritza eratu zen berriro eta Hezkuntza Saila Elkarte Autonomorako eskola sistema berria prestatzen hasi zen. Jaurlaritzak eta Aldundiak auzo eskolen kudeaketa arautuko zuen Bartzorde Mistoa onartu zuten 1984ko ekainaren 19an. Oraindino beste 10 urte igaroko ziren azken auzo eskola itxi baino lehen. 1987an itxi zuten Orozketakoa, 1988an Mendiolakoa eta 1991n Orobiokoa. Amezketakoa izan zen azkena ixten, 1993-1994ko ikasturtean, ekainaren 21ean.

70 urte lehenago Bizkaiko Aldundiak baserri eta meatzari auzo urrunetan zegoen hezkuntza arazoari konponbidea emateko eratu zuen egitasmoa

horrela amaitu zen. Autonomoa, euskalduna eta lurraldean txertatua izateko jaio zen. Zati handi baten auzolanean eta auzokideen parte hartze handiz jarri ziren eskolok martxan, baina ez arazo barik. Bizkaian kokatuta zeuden baina baita gure historiako XX. mende liskartsuan ere. Hori dela eta, hasierako helburuak asko murriztu zitzaizkion proiektuari, baina ezin uka emaitza onak ere ekarri zizkiola gure gizarteari. Guztietan nabarmenena analfabetismoa guretik ezabatzen laguntzea.

Lan honen oinarria Greorio Arrienek idatzitako Auzo eskolak Hezkuntza politika Foru Aldundian (1919-1944), BFH, 2021, Bilbo, liburua da.

Iñaki Goiogana Mendiguren

Historialaria

 Lucia Aierbe Etxebarria, Orozketako irakasleari egindako omenaldia 1982an, 44 urte hantxe lan ondoren. Foto Sol.

auzo IKASTOLAK DURANGALDEAN

Hamabost auzo eskola edo, sasoi hartako hizkera erabiliz, ikastola sortu zituen Bizkaiko Aldundiak Durangaldean, lehenengoan Iurretan, Orobian, 1921ean eta, azkena, Berrizen, Okango auzoan, 1935ean. Hasiera hasieratik, beraz, Durangaldean ikastolon premia sentitu zen eta bertokoa izan zen zarratzen ere azkena, Amezketakoa, hau ere Iurretan kokatua.

Auzoen eta udalaren eskaerei esker egin ziren, auzolanean, herriaren gune nagusitik urrun zeuden auzoetan. Ia guztiak gela bakarrekokoak zirenez gelako ume asko jaso behar izan zuten. Ahaleginak ahalegin, baserriko beharrek behartuta, absentismo handia izan zuten Durangaldeko auzo eskolek.

Oromiño

Iurreta

1921

IKASLE KOPURUA
48

IRAKASLEAK
Silvestra Zugaza, Dolores Bilbao,
Encarnación Velasco.

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkartea

Iurreta

1924

IKASLE KOPURUA
53

IRAKASLEAK
Juan Bautista Azpiroz, Purificación
Mendiola, Presentación Lekube,
Petra Etxeandia.

TIPOLOGIA
Bikoitza

ERABILERA
Auzo elkartea

Amezketa

Iurreta

1925

IKASLE KOPURUA
48

IRAKASLEAK
Jacinta Zabaleta

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkartea

Orozketa

4

Osma-Zengotita**Mallabia****1924**

IKASLE KOPURUA

50

IRAKASLEAK

Mikaela Mugerza, Asunción Azkarate, Mª Ángeles Fdz. De Agirre, Felisa Izar de la Fuente, Ángeles Fuldain.

TIPOLOGIA

Gela bakarrekoa

ERABILERA

Etxebizitza partikularra

Mallabia**1925**

IKASLE KOPURUA

40

IRAKASLEAK

Concepción de la Torre, Concepción Sagastigoitia, Ramona Kaperotxipi, Begoña Oribe, María Aristondo.

TIPOLOGIA

Gela bakarrekoa

ERABILERA

Auzo elkarte

5

Gerea

6

Berano**Mallabia****1928**

IKASLE KOPURUA

48

IRAKASLEAK

Encarnación Erkizia.

TIPOLOGIA

Gela bakarrekoa.

ERABILERA

Auzo elkarte

Otxandio

1933

IRAKASLE KOPURUA
40

IRAKASLEAK
Eusebia Galdos, Eusebia Atxotegi.

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkarte

Otxandio

1927

IRAKASLE KOPURUA
45

IRAKASLEAK
Amparo Zabala, Inés Villarreal.

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Etxebizitza partikularra

Berriz

1935

IRAKASLE KOPURUA
48

IRAKASLEAK
Feliciano Ordeñana, Felisa Rubio

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkarte

10

Berriz

1933

IRAKASLEAK
47

IRAKASLEAK
Inés Villarreal

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkarte

Zaldibar

1921

IRAKASLEAK
Manuela Egaña, Mª Luisa Leivar,
Eufemia Gabiola, Mª Luisa Esturo.

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkarte

11

Eitzaga

12

Zaldibar

1921

IRAKASLEAK
Emeteria Mugerza.

TIPOLOGIA
Gela bakarrekoa

ERABILERA
Auzo elkarte

San Lorenzo

Leiz-Miñota

Elorrio

1922

IKASLE KOPURUA
52

IRAKASLEAK

J. Bautista Azpiroz, Juan Galdeano, Dolores Bilbao, Juliana Albizuri, Concepción Agirre, Purificación Fernández, Pilar Landeta, Felisa Fernández, Victoria Ibáñez.

Abadiño

1923

IKASLE KOPURUA
60

IRAKASLEAK

Julene Azpeitia, Carmen Egia, Margarita Fernández, Teresa Lizarribar, Feliciano Astorkia, Miren Natxitube, Concepción Urrutia, A. Murgotiobeña.

ERABILERA

Auzo elkartea

Mendiola

Abadiño

1926

IKASLE KOPURUA
96

IRAKASLEAK

Ramona Calero, Julene Azpeitia, Julene Albizuri.

TIPOLOGIA

Bikoitza

ERABILERA

Nagusien elkartea

Matiena